

40 Soruda

Karz-ı Hasen

Mücahit Özdemir

İktisat yayınları

İktisat Yayınları – 70
40 Soruda Bilinmesi Gerekenler Dizisi – 5
Mücahit Özdemir, 40 Soruda Karz-ı Hasen

Yayına Hazırlayan: Emrah Yağmurlu
Musahhah: Ebru Ünver

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı: Sarıyıldız Ofset - Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit.
1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara
1. Baskı: İstanbul, 2020
ISBN: 978-625-7015-49-3

© İktisat Yayınları, 2020

Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları
Aziz Mahmut Hüdayi Mh, Türbekapı Sk. No:13, 34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: +90 (216) 532 63 70
www.iktisatyayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadi Araştırma Merkezinin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özdemir, Mücahit
40 Soruda Karz-ı Hasen
1. Baskı, xii + 124 s., 13 x 23 cm
Kaynakça var.
ISBN: 978-625-7015-49-3
1. Karz-ı hasen 2. İslam iktisadı 3. İslamî finans

40 Soruda Bilinmesi Gerekenler dizisi,
Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği'nin
desteğiyle hazırlanmıştır.

40 Soruda

Karz-ı Hasen

Mücahit Özdemir

40 Soruda Bilinmesi Gerekenler Dizisi

Bu dizide, alanında uzman kişilerin İslam iktisadındaki uygulama ve kurumlarla ilgili okuyucunun sorularına pratik, kısa ve nitelikli cevaplar verdiği kitaplara yer verilmektedir. Ele alınan konular, genelden özele olacak şekilde 40 soru etrafında teorik bir derinlikten ziyade, her seviyeden insanın kolaylıkla anlayacağı bir formatta verilmiştir.

Dizide Yer Alacak Diğer Kitaplar

Zeyneb Hafsa Orhan, *40 Soruda Katılım Bankacılığı*

Melih Turan, *40 Soruda Zekât*

İsmail Cebeci, *40 Soruda Murâbaha*

Necmettin Kızılkaya, *40 Soruda Sözleşmeler*

Hakan Aslan, *40 Soruda Tekâfûl*

Servet Bayındır, *40 Soruda Sukûk ve Borsa*

Hamdi Çilingir, *40 Soruda Vakıf*

Necmeddin Güney, *40 Soruda Ortaklıklar*

Mücahit Özdemir

2009 yılında Boğaziçi Üniversitesi İktisat Bölümünden mezun oldu. 2010-2014 yılları arasında Albaraka Türk Katılım Bankası, Yatırımcı İlişkileri Müdürlüğünde çalıştı. 2013 yılında Marmara Üniversitesi Bankacılık Bölümü yüksek lisans programını tamamladı. Nisan 2016-Eylül 2017 tarihleri arasında İngiltere’de Durham Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Merkezinde misafir akademisyen olarak bulundu. Aynı zamanda Durham Üniversitesi Islamic Finance and Management programından mastır derecesi aldı. Kasım 2018’de Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümünde doktorasını tamamladı. 2014 yılı Aralık ayından itibaren Sakarya Üniversitesi, İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya devam etmekte, Kasım 2017’den bu yana da İSEFAM müdür yardımcılığı görevini sürdürmektedir. Aynı zamanda Sakarya’da kurulan ve temel faaliyetlerinden birini karz-ı hasene dayalı İslami mikrofinans programının oluşturduğu İKSAR Derneğinin yönetiminde bulunmaktadır.

İçindekiler

Önsöz	xi
Giriş	1
KARZ-I HASENİN TANIMI VE ANLAMI	
1. Karz-ı hasenin kelime ve terim anlamı nedir?	6
2. Kur'an-ı Kerim'de karz-ı hasen hangi ayetlerde geçmektedir ve nasıl tanımlanmıştır?	9
3. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) karz-ı hasen ile ilgili sözleri ve uygulamaları nelerdir?	12
4. Karz-ı haseni "güzel" bir borç yapan nedir?	14
5. İnsanları karz-ı hasen vermeye teşvik eden unsurlar nelerdir?	16
KARZ-I HASEN İLE İLGİLİ FIKHİ MESELELER	
6. İslam fıkhında karz ile benzer olan borç verme ile ilgili kavramlar nelerdir?	20
7. Sadece para mı karz-ı hasen olarak verilebilir yoksa mal da verilebilir mi?	22

8. Kimler karz-ı hasen verebilir ve alabilir?	25
9. Karz-ı hasen ile sadaka arasındaki farklar ve benzerlikler nelerdir?	28
10. İslamî açıdan borç veren ile alana düşen en temel sorumluluklar nelerdir?	31
11. Karz-ı hasen verilirken geri ödemedede herhangi bir fazlalık alınabilir ya da menfaat istenebilir mi?	33
12. Verilen karz-ı hasen geri ödenmezse İslamî açıdan nasıl hareket etmek gerekir?	36
13. Zekât parasından karz-ı hasen olarak başkasına borç verilebilir mi?	39
14. Karz-ı hasen olarak verilen paranın nerelerde kullanılacağı sınırlandırılabilir mi ve kişinin o parayla ne yapacağını sorgulamak gerekli midir?	41
15. Karz-ı hasen alan ile veren arasında yazılı bir sözleşme yapılmalı mıdır?	43
16. Karz-ı hasen nasıl ödenmelidir ve vade söz konusu mudur?	45
17. Başka dinlerde de karz-ı hasen gibi uygulamalar var mıdır?	47

KARZ-I HASEN VE İKTİSADİ HAYAT

18. Karz-ı hasen, faizin alternatifi midir?	52
19. Modern ekonomide karz-ı hasenin yeri, rolü nedir ve ne olmalıdır?	54
20. Karz-ı hasenin toplumda yaygınlaşması nasıl gerçekleştirilebilir?	57
21. Karz-ı hasen yaygınlaşsa enflasyonun düşmesine katkı sağlar mı?	59
22. Kişi aldığı karz-ı hasen ile iş yerindeki çalışanlarının maaşları ödeyebilir mi?	61
23. Karz-ı hasen yapısı itibari ile firmaların özellikle makine gibi teçhizat alımlarında kullandıkları <i>leasinge</i> (kiralama) karşı bir alternatif oluşturabilir mi?	63

KARZ-I HASEN UYGULAMALARI

24. Karz-ı haseni kullanan yapılara yönelik nasıl bir sınıflandırma yapılabilir?	68
25. Dünyada karz-ı hasene dayalı hangi resmî yapılar bulunmaktadır?	70
26. Osmanlı'daki para vakıfları karz-ı hasene dayalı yapılar mıydı?	73
27. Günümüzde faaliyet gösteren tasarrufa dayalı finans kurumları karz-ı hasene dayalı mı çalışmaktadır?	76
28. Katılım bankalarının karz-ı hasen uygulamaları var mıdır?	79
29. Dünyada karz-ı hasene dayalı ürün sunan İslamî bankalar var mıdır?	82
30. Karz-ı hasene dayalı mikrofinans programları nasıl çalışıyor?	84
31. Türkiye'de karz-ı hasene dayalı İslamî mikrofinans programı bulunmakta mıdır?	87
32. Türkiye'de derneklerin kurdukları dayanışma sandıkları karz-ı hasene dayalı mıdır ve nasıl işlemektedir?	91
33. Altın ya da döviz üzerinden karz-ı hasen sandığı oluşturma nın faydaları ya da riskleri nelerdir?	94
34. Kooperatifler ile karz-ı hasen ilişkisi nedir?	97
35. Şirketlerin çalışanlarına yönelik karz-ı hasen programları var mıdır?	100
36. Türkiye'de karz-ı hasen ile ilgili ne tür düzenlemeler vardır?	102

KARZ-I HASENİN YAYGINLAŞTIRILMASI İÇİN ÖNERİLER

37. Kendi sosyal çevremizde karz-ı hasen sandığı kurmak istersek nelere dikkat etmemiz gerekir?	106
38. Karz-ı hasene dayalı kurumsal bir yapının sürdürülebilirliği nasıl sağlanabilir?	109

39. Olağanüstü durumlarda (salgın, afet gibi) iş dünyasının desteklenmesinde karz-ı hasen nasıl bir rol oynayabilir?	112
40. İş insanları arasında resmî bir karz-ı hasen sandığı kurulmasında nasıl bir adım atılabilir ve karşılaşılabilecek zorluklar ile bunları aşma yolları nelerdir?	114
Sonuç	116
İleri Okuma Önerileri	119
Kaynakça	120

Önsöz

Karz-ı hasen benim için özel öneme sahip bir kavram. Teorik de olsa karşıma ilk kez, üniversiteden mezun olup bir katılım bankasında iş hayatına atıldığımda çıkmıştı. Aile kurup geçimimizi sağlarken dostlarımızdan aldığımız kısa vadeli borçlarla mahiyetini bilmesek de başvurduğum bir yöntem, akademik çalışmalara başladığımda doktora tez konumu seçmemde ilk çıkış noktam, katılım bankacılığından akademisyenliğe geçtikten sonra hayata geçirmek için bir dernek bünyesinde hâlâ çabaladığımız ve öğrenmeye, uygulamaya, yaşamaya çalıştığımız bir kavram *karz-ı hasen*. Keşke çok daha erken bu kavramın mahiyetini kavrasaydık ve çevremize anlatabilme imkânına kavuşsaydık demeden de edemiyorum. Allah'a çok şükür ki *karz-ı hasen* son yıllarda hem ilmi hem de kurumsal girişimlerle daha da biliniyor ve uygulanıyor.

Bununla birlikte İktisat Yayınları bu kavramın daha da bilinmesi için İslam iktisadındaki diğer farklı kavramları da içine alan *40 Soruda Bilinmesi Gerekenler* dizisi ile önemli

bir girişimde bulundu. Elinizdeki kitap da bu projenin bir parçası. Karz-ı haseni 40 soru ile ele almak oldukça zor. Ancak çok şükür ki tamamlama fırsatı bulduk ve sizlerin istifadesine sunuyoruz. Okuyucuların soru ve cevaplarla ilgili notlarını e-mail adresime (mucahitozdemir@sakarya.edu.tr) göndermelerini istirham ederim. Böylece gözden kaçan hususların veya hataların bir sonraki baskılarda ortadan kalkması sağlanacaktır.

Bu kitabın hazırlanması sürecinde bana destek olan birkaç kişiye özellikle teşekkür etmem gerekir. Kitabın hitap ettiği kitlenin bakışını anlamam için kendisi Sakaryalı bir iş adamı olan aynı zamanda akademik yönü de bulunan değerli arkadaşım Dr. Osman Eminler'e destekleri için teşekkür ederim. Sorulara ve cevaplara yönelik yaptığı katkılardan çok istifade ettim. Yazım sürecindeki destekleri için Dr. Zübeyde Özben Dokak ve eşi, kıymetli dostum Muhammed Cüneyt Dokak'a da müteşekkirim. Diğer bir teşekkür ise kitabın tamamlanmasını sabırla bekleyen ve erteleme taleplerime anlayışla karşılık veren İktisat Yayınlarından Emrah Yağmurlu'yadır. Son olarak ise bu süreçte beni hep motive eden ve kendi vakitlerinden almış olduğum halde buna anlayış gösteren değerli eşim Dr. Öznur Özdemir'e ve evlatlarım Ali Mert Özdemir ile Lina Özdemir'e minnettarım. Her çalışmamda onlara ne kadar teşekkür etsem azdır. Kitabın toplumumuzda karz-ı hasenin yaygınlaşmasına vesile olmasını Rabbimden niyaz ediyorum.

Mücahit Özdemir

Sakarya, 2020

Giriş

Günümüzde yapılan her iktisadi işlemin İslam'a göre bir hükmü bulunmaktadır. Ancak çoğunlukla bu işlemlerin hükmünden yüzeysel şekilde haberdar olunmakta ve maalesef bazen bilmeden İslam'a göre uygun olmayan şekilde de davranılabilmektedir. En dikkat çeken hassasiyet faizden uzak durmak olmakla birlikte, faizin hangi hallerde ortaya çıkabileceği konusunda detaylara vakıf olunamamaktadır. Bu durum sadece belirli bir kesime has değildir; birçok kişi için geçerlidir. Son yıllarda İslam'ın iktisadi prensiplerine yönelik ilgi artmış ve bu noktada çabalar yaygınlaşmıştır. Hem ilmî alanda hem de uygulamada güzel gelişmeler yaşanmaktadır. Bu kitap da İslam'ın borç verme ile ilgili temel araçlarından biri olan ve Kur'an-ı Kerim'de güzel borç olarak ifade bulan karz-ı haseni daha yakından ele almaya çalışmaktadır. Böylece karz-ı hasenin toplumda daha da yaygınlaşması umut edilmektedir.

Kitapta karz-ı hasen soru-cevap şeklinde farklı boyutlardan incelenmiştir. Dışardan bakıldığında “kişinin herhangi bir menfaat beklemeden, aynı tutar ve kalitede geri almak üzere borç vermesi” şeklinde basit bir işlem olarak görülebilecek olan karz-ı hasen, bireysel işlemlerin yanında, günümüzde kurumsal bir yapıya da dönüştüğünden oldukça kapsamlı hale gelmiştir. Fıkhi prensipler, resmî ve

gayriresmî karz-ı hasen yapıları, mevcut modern iktisadi hayatta karz-ı hasene düşen rol, mevzuatta karz-ı hasenin yeri gibi konuların bu anlamda ele alınması gerekmektedir. Bu noktada kitaptaki 40 soru ve cevabın şu beş kategoriye içermesine özen gösterilmiştir: (a) Karz-ı hasenin İslam'ın temel kaynaklarındaki yeri, (b) fıkhi meseleler, (c) resmî ve gayriresmî karz-ı hasen yapıları, (d) günümüz iktisadi ve hukuki yapısındaki yeri ve (e) yaygınlaşması için yapılması gerekenler. Bununla birlikte sorular bu beş kategoriye ayrılarak değil, birbiriyle ilgili ve birbirini tamamlayan soru ve cevaplar şeklinde, genelden özele gidilerek sunulmuştur. Böylece okuyucuya her takip eden soru için temel oluşturulması amaçlanmıştır. Diğer yandan soru ve cevaplarda sadece teorik meselelerin değil aynı zamanda pratiğe ilişkin hususların olmasına önem verilmiş ve hem Türkiye'deki hem de dünyadaki uygulamalardan bahsedilmiştir.

40 Soruda Bilinmesi Gerekenler dizisinin hedeflediği formata uygun olarak her soru için cevaplar çoğunlukla 350-500 kelime aralığında tutulmuştur. Bu durum şüphesiz bazı kısıtlamaları da beraberinde getirmiştir. Bu nedenle kitabın hitap etmeyi hedeflediği kitle düşünülerek özellikle fıkhi tartışmalardan detaylıca bahsedilmemiştir. Çünkü karz-ı hasen üzerinde fıkhi açılardan ciddi bir literatür bulunmaktadır ve ihtilaflı alanlar mevcuttur. Örneğin hangi mallardan karz-ı hasen verilebileceği, vadenin bağlayıcılığı gibi detay tartışmalar kitabın kapsamı dışında olduğu için geniş şekilde ele alınmamıştır. Genel kabul gören yaklaşımların üzerinden gidilmesi tercih edilmiştir. Fetva noktasında ise özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulunun kararlarına referans verilmeye çalışılmıştır. Diğer yandan bu konularda daha derin bilgi sahibi olmak isteyen okuyuculara faydalı olabileceği düşünülen kaynaklar kitabın sonunda "İleri Okumalar" kısmında belirtilmiştir. Ayrıca *40 Soruda Bilinmesi Gerekenler* dizisi içerisinde sunulacak diğer kitaplar, burada bahsedilen

soruların da bir kısmını içirme potansiyeline sahiptir. Bu şekilde dizideki kitaplar birbirlerini tamamlayacaktır.

Kitapta basit bir anlatım tercih edilmekle birlikte, bazı noktalarda akademik bir dil kullanılması gerekmiştir. Bu noktada istifade edilen kaynakların yazarlarının soyadı ve yayın yılı parantez içinde ilgili yerde gösterilmiştir. Tüm bu kaynakların künye bilgileri kitabın sonundaki kaynakçada mevcuttur. Bunların incelenmesi, konu hakkında daha detaylı bilgi sahibi olunmasına katkı sunacaktır. Bütünlüğü bozmamak için olabildiğince dipnotlardan kaçınılmakla birlikte birkaç yerde kısa not düşölme ihtiyacı doğmuştur.

Sorular ve bu sorulara verilen cevaplar ile kitapta ele alınan tüm hususların genel bir çerçevesini sunan sonuç bölümü ile eser nihayete ermektedir.

